

COMUNICAT

Colocviu patristic

“Pentru noi și pentru a noastră mântuire” – Soteriologie în Răsărit și Apus

În continuarea celor cinci colocvii patristice precedente care au avut loc din 2001 încoace sub auspiciile Fundației PRO ORIENTE cu sediul la Viena și la trei ani după ultimul colocviu patristic din Tesalonic 2009, a avut loc o nouă conferință în Esztergom, fosta capital regală a Ungariei.

Conferința a fost organizată de Prof. Dr. Theresia Hainthaler (Colegiul de Filosofie și Teologie Sfântul Gheorghe, Frankfurt am Main, Germania) în colaborare cu Preasfinția Sa episcopul Atanáz Orosz de Miskolc, un membru al colocviului patristic care a invitat grupul în Ungaria. Cardinalul Erdő a propus Centrul de Conferințe Sf. Adalbert din Esztergom ca loc de întâlnire.

Esztergom este locul unde Sf. Ștefan, primul rege al Ungariei, a fost încoronat în anul 1000 și de unde el a început evanghelizarea Ungariei. Până astăzi, primatul Ungariei este arhiepiscopul de Esztergom-Budapesta. Basilica din Esztergom, *caput, mater et magistra ecclesiarum hungariorum*, deține de asemenea două icoane trimise de Patriarhul ecumenic Bartolomeu în 2000 drept cadou oferit Bisericii Ungariei cu ocazia jubileului de o mie de ani.

Au participat patrologi ortodocși și catolici din 17 țări europene (Franța, România, Ucraina, Germania, Marea Britanie, Polonia, Rusia, Elveția, Republica Cehă, Bulgaria, Norvegia, Belarus, Grecia, Austria, Italia, Ungaria, Serbia) și au fost prezentate 27 de studii.

În prima zi, inaugurarea a avut loc o dată cu prezentarea salutărilor din partea Cardinalului Koch, Consiliul Pontifical pentru Promovarea Unității Creștine și a salutărilor trimise de Înaltpresfinția Sa Arsenios [Kardamakis] al Austriei și Exarh al Ungariei (Patriarhia Ecumenică). Mitropolitul Arsenios a subliniat marea valoare a patrologiei și a împărtășit experiența sa din cadrul recente prime întâlniri a tinerilor ortodocși, că numeroase din întrebările puse de către noi oamenii au rămas aceleași și că răspunsurile la aceste întrebări pot fi găsite în scrierile Părinților Bisericii primare. Părinții Bisericii și-au dat răspunsurile lor cu multă vreme înainte, iar acestea sunt încă vii; ele pot și vor fi utile pentru tineri astăzi.

Am avut, de asemenea, onoarea unui mesaj din partea Eminenței Sale Cardinalul Peter Erdő, Arhiepiscop de Esztergom-Budapest și primat al Ungariei și un mesaj al Preafericirii Sale Béchara Pierre Raï, Patriarh al Antiohiei și al întregului Răsărit pentru creștinii maroniți în prezența delegației sale din Liban, un eveniment care a fost transmis de TV Esztergom și TV Lebanon.

În a doua zi, s-a organizat o excursie la Budapesta. După o vizită în catedrala Sf. Ștefan (care păstrează mâna dreaptă a regelui Ștefan), am fost salutați în Parlamentul Ungariei de Excelența Sa Dr. Zsolt Semjén, Vice-Prim-ministru al Ungariei și am putut vizita Parlamentul cu coroana medievală a Sfântului Ștefan. În Szentendre, am vizitat muzeul și catedrala episcopului sârb ortodox Lukijan de Buda.

Tema “pentru noi și pentru a noastră mântuire” se referă la Crezul Niceo-Constantinopolitan (din anul 381), comun tuturor creștinilor. Planul mântuitor al lui Dumnezeu pentru umanitate a fost realizat prin Întruparea Fiului, Patimile, Crucea și Învierea Lui. Planul mântuitor original al lui Dumnezeu din veacuri a fost astfel realizat. Conceptul de mântuire (*soteria*) al Părinților Bisericii a fost tratat în următoarele studii:

Dr. Taras Khomych (Lviv, Ucraina și Leuven/ Belgia), “<Pentru a noastră mântuire.> Soteriologia din Clement I”: Clement I dă mărturie cu privire la originile reflecției creștine cu privire la tema mântuirii. Combinând imageria și frazeologia Septuagintei cu tradițiile creștine primare și cu alte surse grecești și romane, autorul a prezentat dinamica mântuirii într-un mod creator, el și-a elaborat viziunea sa cu privire la

mântuire în contextul reflecției sale despre viața comunitară și a reliefat continuitatea dintre Israel și Biserica drept popor al lui Dumnezeu și comunitate a mântuirii.

Scopul studiului intitulat “«*Opus spiritus salus carnis*». Mântuirea cărnii potrivit lui Irineu al Lyonului al lui **Dr. Ysabel de Andia** (Paris, Franța) a arătat că “mântuirea cărnii este lucrarea Duhului.” Împotriva gnosticilor care disting trei persoane umane de trei substanțe diferite, spirituale, psihice și carnale sau materiale, Irineu a afirmat unitatea omului și învierea cărnii. El a demonstrat aceasta într-o manieră filosofică prin distincția naturii și a calității (trupul nu s-a schimbat, ci a luat calitatea Duhului în înviere), dar de asemenea și într-o manieră exegetică (dând o altă interpretare textului din 1 Cor. 15,50 [“carnea nu poate moșteni împărăția”] decât gnosticii: carnea este moștenită de Duhul, precum soția este moștenită de către soț).

Prof. Dr. Paul Mattei (Lyons, Franța), « ‘Dumnezeu nu este mort. Remarci asupra hristologiei și soteriologiei din lucrarea *De Trinitate* a lui Novațian »): hristologia lui Novațian și soteriologia din *De Trinitate* par să tulbure, la prima vedere. Studiul arată bogăția acestora. Hristologia și soteriologia pot fi înțelese la Novațian doar pe baza antropologiei sale. A fost reliefat contextul istoric al operei lui Novațian, precum și conceptul lui general și exigențele fundamentale ale “ethosului” teologic.

Prof. Dr. René Roux (Erfurt, Germania), “Soteriologia lucrării *Liber Graduum*”: potrivit lucrării *Liber Graduum*, un text siriac din prima jumătate a secolului al IV-lea. Iisus Hristos a realizat mântuirea umanității prin trei acțiuni: 1. Prin Întruparea Lui, El a dezvăluit natura omului perfect, potrivit voinței lui Dumnezeu; 2. Prin învățătura și exemplul Său, El a arătat calea de urmat spre a ajunge la această perfecțiune; 3. Prin sângele Său și prin moartea Sa pe Cruce, El a deschis calea spre perfecțiune care a fost închisă de la păcatul lui Adam încoace. *Liber Graduum* dezvoltă o hermeneutică cu adevărat originală a preceptelor divine într-un context antimarcionit spre a arăta unitatea celor două Testamente, precum și responsabilitatea umanității și necesitatea harului lui Dumnezeu pe calea mântuirii.

Prof. Dr. Franz Mali (Fribourg, Elveția) a analizat în studiul său “Descendit ad inferos. Vindecarea lui Hristos pentru ‘Adam’ Cel mort“. Mântuirea potrivit Evangheliei apocrife a lui Nicodim” Ca “împărat al slavei,” Iisus Hristos se pogoară în moartea Sa la iad, unde îl învinge pe Satana, îi eliberează pe toți cei morți, care sunt închiși și în final El impune stăpânirea Sa peste iad.

Prof. Dr. Lenka Karfiková (Praga, Republica Cehă), “*Semet ipsum exinanivit*. Logosul mântuitor potrivit lui Marius Victorinus“: Marius Victorinus relevă pogorârea Logosului lui Dumnezeu în materie ca ultim nivel al realității (medium-ul alterității) pentru a realiza întoarcerea tuturor lucrurilor spre Dumnezeu Tatăl – care este o încercare foarte interesantă de încreștinare a concepției neo-platonice (sau gnostice?) pe care a folosit-o ca sursă.

Dr. Gregor Emmenegger (Fribourg, Elveția), “Vindecare și mântuire la Vasile cel Mare”: în opera lui Vasile cel Mare și în literatura creștină veche în general sunt folosite metafore medicale într-un număr atât de mare, încât s-a sugerat ca creștinismul să fie numit o “religie medicală.” Însă vindecarea medicală este, potrivit Sfântului Vasile, întotdeauna orientată spre mântuirea sufletului. Dumnezeu este cel mai mare doctor, însă scopul Său nu este un trup sănătos, ci un suflet mântuit.

Studiul “Aspecte sinergetice în învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre mântuirea omului” a **Prof. Dr. Ivan Christov (Sofia, Bulgaria)** a introdus un aspect specific ortodox în discuția modernă despre învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa cu privire la sinergia dintre Dumnezeu și om. Studiul explorează interrelația dintre energiile divine și energiile care constituie ființele umane mai presus de și într-un anumit aspect “dincolo” de cooperarea actelor mântuitoare ale lui Dumnezeu cu eforturile ascetice ale omului. Această abordare contribuie la o mai bună distincție a diferitelor tipuri de energie în textele lui Grigorie de Nyssa. Prima dintre ele, *theognosia contemplației naturale*, conduce la restaurarea naturii primordiale a omului ca și *chip al lui Dumnezeu*. În al doilea rând, *synergia dragostei*, țintește la realizarea planurilor pre-eterne ale lui Dumnezeu cu privire la om. Aceasta conduce natura omului spre transformare

perpetuă în căutarea ei spre unire cu Dumnezeu. Această a doua formă de sinergie nu abolește pe prima, ci o transformă și o adoptă. *Sinergia dragostei* include în ea însăși *theognosia*. Este cu siguranță recunoașterea incapacității umane de a-și însuși ceea ce Dumnezeu a realizat prin forma cea mai înaltă a teologiei apofatice, urmând *via superlativa (eminentiae)*, care oferă un imbold etern *eros*-ului uman. Prin urmare, cea mai înaltă formă de sinergie nu este reductibilă la o cooperare a energiei divine sau la activități virtuale. Energia umană nu este doar o acțiune *ad extra*. Ea include cunoaștere mistică subtilă.

V. Rev. Dr. Daniel Buda (Geneva/Elveția și Sibiu/România), “Aspecte soteriologice ale Întrupării în polemica antiapolaristă a Omiliilor catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia și ale Catehezelor baptismale ale Sfântului Ioan Gură de Aur”: în ciuda scopului lor comun de a pregăti candidații la Botez, cele două serii de cateheze care au fost scrise în același timp și în aceeași regiune a Antiohiei sunt destul de diferite. În vreme ce Omiliile catehetice ale lui Teodor se concentrează pe explicarea mărturisirii de credință și conțin numeroase referințe doctrinare, Catehezele baptismale ale Sfântului Ioan Hrisostom pun accent pe pregătirea spirituală a candidaților pentru Botez și aproape că nu conțin vreo referință la diferențele doctrinare dintre diferitele grupuri creștine.

Prof. Dr. Michel Stavrou (Paris, Franța), « Libertate și mântuire la Sfântul Augustin și la Sfântul Ioan Casian »: Sf. Augustin a considerat doctrina sa despre mântuire ca singurul răspuns posibil al Bisericii care se confrunta cu erezia pelagianismului. Sf. Ioan Casian, refuzând polarizarea dezbaterii dintre Augustin și Pelagius, a păstrat doctrina catolică a unității dintre *liberum arbitrium* și harul divin al mântuirii. Prin doctrina sa despre păcatul originar și predestinație, Augustin a fost un adevărat “inovator”, însă aceste două învățături au fost respinse de Ioan Casian și de Orientul creștin care a subliniat universalitatea mântuirii în Hristos și necesitatea participării conștiinței omului la mântuirea sa.

Rev. Dr. Dominique Gonnat SJ, « Sacrificiu și mântuire la Augustin »: Sacrificiul este «actul prin care umanitatea ... depășește păcatul sau se găsește în situația de a irosi mântuirea» (Yves de Montcheuil). Mântuirea este însă în același timp individuală și personală, în faptele bune pe care le săvârșim, și de asemenea universală în sacrificiul unic al lui Hristos, sursa mântuirii pentru toți.

Dr. Vít Hušek (Olomouc, Republica Cehă), “Ambrosiaster și cele două aspecte ale soteriologiei lui (Duplex Gratia)”, arată că soteriologia din Ambrosiaster, portretizată în contextul mai larg al celor trei epoci ale istoriei umanității, relevă două aspecte ale lucrării lui Hristos: dezlegarea păcatelor și eliberarea de puterea diavolului. Este remarcabil că în concepția sa, iertarea păcatelor este relaționată cu Dumnezeu și nu este relaționată cu moartea lui Hristos, pe când răscumpărarea este relaționată de puterea diavolului și eliberarea sufletelor celor morți de puterea lui. Pe deasupra, se pune mare accent pe dreptatea acțiunilor lui Dumnezeu și a caracterului lor rațional.

Prof. Dr. Józef Naumowicz (Varșovia, Polonia), “Întruparea lui Dumnezeu și mântuirea omului. Regula de aur a soteriologiei patristice”: “Dumnezeu a devenit om, astfel încât omul să poată deveni Dumnezeu” – așa-numita regulă de aur a soteriologiei patristice apare în această formă în special în Alexandria și la autorii capadocieni. Irineu preferă să spună: “Fiul lui Dumnezeu a devenit om, astfel încât omul să poată *deveni fiu al lui Dumnezeu*”, Atanasie: “Cuvântul lui Dumnezeu a devenit om astfel încât omul să poată *fi îndumnezeit*.” Există forme variate ale acestei reguli de aur, însă toate acestea arată legătura dintre Întruparea lui Dumnezeu și mântuirea omului.

Studiul “Teodoret al Cyruului și Leon cel Mare: în limbaje diferite vorbind despre aceeași mântuire” de **Dr. Daria Morozova (Kiev, Ucraina)** tratează dialogul dintre Bisericile antiohiană și romană în perioada sinodului calcedonian. Autorul compară «materialismul mistic» al lui Teodoret cu abordarea “empirică” față de hristologia Sfântului Leon și viziunea tipologică a lui Teodoret cu teoria Sfântului Leon despre “vederea spirituală.” Unitatea acestor forme diferite de gândire, care depind de culturi foarte diferite, a fost posibilă datorită marelui respect al celor doi autori față de canoanele Bisericii, mai ales față de Sinodul de la Niceea (325).

Prof. Dr. Theresia Hainthaler (Frankfurt, Germania) a arătat în studiul ei „Soteriologie în Definiția de la Calcedon și în Tomosul lui Leon. Consecvențe pentru imaginea lui Hristos și imaginea omului “ că în Definiția de la Calcedon se găsește o clauză soteriologică (“pentru noi și pentru a noastră mântuire, El [Fiul] a fost născut din Fecioara Maria”), o formulare care provine din mărturisirile de credință. Întreaga declarație hristologică este de înțeles (și a fost înțeleasă) pornind de la o bază soteriologică. Acest fapt a fost demonstrat printr-o scurtă analiză a Tomosului lui Leon.

Prof. Dr. Ioannis Kourempeles (Tesalonic, Grecia) în prezentarea sa („Lipsa de păcat și patimile lui Hristos în soteriologia lui Roman Melodul”) a încercat să arate importanța păcatului în expresia soteriologică a lui Roman prin clarificarea sensului dublu al corupției în opera marelui poet. În centrul prezentării lui, Prof. Kourempeles a explicat transferul teologiei enhipostatice din vremea lui Roman asupra limbajului său poetic.

Dr. Alexey Fokin (Moscova, Rusia) (“Doctrina îndumnezeirii la Părinții apuseni ai Bisericii: câteva considerații”): Putem să găsim toate elementele de bază ale doctrinei răsăritene clasice ale îndumnezeirii în scrierile Părinților apuseni ai Bisericii. Există o legătură strânsă între îndumnezeirea omului și Întruparea lui Dumnezeu, îndumnezeirea naturii umane a lui Hristos, adoptarea ființelor umane de către Dumnezeu în Hristos prin pătrunderea Duhului Sfânt, ridicarea umanității la cer, participarea la natura divină. Unii Părinți latini au fost atât de inspirați de ideea îndumnezeirii încât a rezultat pericolul unei transformări panteiste a umanității și disoluția în dumnezeire, precum și a disoluției naturii umane a lui Hristos în natura Sa divină. În loc de aceasta, Sf. Augustin a propus propria lui versiune a doctrinei îndumnezeirii, caracterizată de conceptele legale ale justificării morale, adoptarea externă și “egalitatea cu îngerii.” Datorită autorității incontestabile a Sf. Augustin în Vest, înțelegerea sa față de conceptul îndumnezeirii a început să domine în tradiția teologică apuseană, astfel încât doctrina patristică clasică a îndumnezeirii, comună multor Părinți apuseni ai Bisericii, a fost din păcate abandonată.

Prof. Dr. Torstein Tollefsen (Oslo, Norvegia) (“Sf. Maxim Mărturisitorul despre îndumnezeire”): Sf. Maxim învață că există o clară legătură între creație și mântuire. Întruparea Cuvântului este condiția mântuirii umane ca îndumnezeire. Îndumnezeirea înseamnă că omul devine un participant la activitatea harică (sau energia) lui Dumnezeu. O metaforă pentru această condiție este o sabie din fier brut, care devine de culoare roșie-neagră, strălucind în prezența focului.

Dr. Ovidiu Ioan (Sibiu, România / Marburg, Germania), ““Voi tăiați nădejdea naturii noastre de la mântuire...”. Argumentul soteriologic la Ischo’jahb III.”: Pentru Ischo’yahb III, mântuirea este în primul rând o nădejde eshatologică bazată pe promisiunile lui Hristos (Învierea, viața veșnică etc.). Mântuirea poate de asemenea să fie înțeleasă ca un proces care începe cu adevărata credință și este împlinită de pătrunderea Sfântului Duh în credincioși. Criteriile pentru câștigarea mântuirii sunt crezul ireproșabil și apartenența la adevărata Biserică a lui Hristos. Cea mai importantă problemă a credinței este unitatea celor două naturi și ipostasul lor într-o persoană a lui Hristos, și participarea naturii umane și a ipostasului la Patimile și Moartea lui Hristos. Aceasta este fundamentul teologic pentru participarea naturii umane la Învierea lui Hristos. Dezbateră teologică are ca scop ultim mântuirea omului.

Dr. Alexey Muraviev (Moscova, Rusia), “Progresul individual ascetic și soteriologia la Sf. Isaac de Ninive”: preocuparea soteriologică a Sf. Isaac Sirul a fost exprimată în trei moduri: ca un progres mistic al gândirii individuale prin practica singurătății față de vederea luminii divine; prin ideea Întrupării ca un eveniment major în istoria umanității; prin viziunea eshatologică a iubirii lui Dumnezeu, transcendând limitele dreptății formale.

Studiul **Prof. Dr. Mariyan Stoyadinov (Universitatea Veliko Târnovo, Bulgaria)** despre “Argumentul soteriologic în contextul controversei iconoclaste” se ocupă de icoană ca legătură între arta vizuală și soteriologie. Este o “legătură” care a avut o istorie dramatică și încă mai trebuie să fie re-evaluată într-o lume în care artele vizuale au depășit toate limitele.

Prof. Dr. G. Martzelos (Tesalonic, Grecia), „Păcat originar și mântuire în teologia Părinților Răsăritului”, prezintă chestiunea păcatului originar și mântuirea potrivit Părinților greci, reliefând presupuzițiile ontologice ale Părinților greci care explică diferența dintre concepția lor soteriologică și cea a Părinților latini care înțeleg evenimentul mântuirii prin Iisus Hristos mai mult într-un cadru juridic decât într-unul ontologic.

Rev. Dr. Cyril Hovorun (Kiev, Ucraina/Yale), “Limitele mântuirii: Citindu-i pe Părinți cu teologii ruși”: Părinții răsăriteni, spre deosebire de cei apuseni, nu au reflectat niciodată în mod explicit asupra chestiunii ‘limitelor’ Bisericii și a mântuirii în afara lor. Ei preferă să trateze această chestiune doar în limitele dreptului canonic. Prima încercare serioasă de a aborda această chestiune în lumea ortodoxă a fost realizată de teologi ruși. În cadrul acestui proces, ei au încercat să implice patristica apuseană.

Dr. Petru Mikhaylov (Moscova, Rusia), “Realitatea creștină ca eveniment istoric: perspective patristice și contemporane”: unul dintre paradoxurile impresionante ale gândirii creștine în istoria sa universală este dezvoltarea progresivă și permanentă, în vreme ce realitatea creștină (Întruparea lui Hristos și răscumpărarea lumii) pătrunde mereu în profunzimea epocilor cu fiecare generație nouă. Temele teologice-cheie ale Părinților Bisericii primare (Ignatie al Antiohiei, Justin Martirul, Irineu al Lyonului) arată această difuziune stabilă și dezvoltare a teologiei Bisericii, precum și lărgirea spațiului pentru predica creștină în direcțiile ei atât intensive cât și extensive: o simplă asigurare de către Ignatie a realității istoriei evaghelice, semnificația universală a Logosului la Justin și începutul unei epoci noi în istoria lumii au început cu Hristos (recapitulatio). Acest proces merge mână în mână cu maturizarea graduală a conștiinței istorice a creștinismului care întotdeauna trebuie să primească, să continue și să participe la realizarea realității (faptului) creștine.

Prof. Dr. Vladimir Bashkirov (Minsk, Belarus) a arătat în studiul său („Moartea omului în planul de mântuire al lui Dumnezeu. Aspectul metafizic și moral“): moartea este parte integrantă a economiei mântuirii. Există trei puncte principale în acest proces:

1. Aspectul metafizic al morții
2. Aspectul moral al morții
3. Moartea trebuie să pregătească omul pentru viața veșnică atât trupește cât și sufletește.

Rev. Dr. Demetrios Bathrellos (Athena, Grecia), “Dragoste versus dreptate?: Chestiunea iertării păcatelor la Sinodul de la Ferrara-Florența”: studiul cercetează căile diverse prin care mântuirea creștinilor care mor înainte de a atinge o perfecțiune creștină a fost înțeleasă de latini și greci la Sinodul de la Ferrara-Florence. Primii au crezut că aceasta a fost realizată prin pedepse de foc purgatoriale care satisfac dreptatea divină. Cei din urmă au reliefat iubirea lui Dumnezeu care oferă iertare fie în vremea morții sau, pentru păcate mai mari, după o perioadă de pocăință, în timpul căreia sufletele sunt purificate și sunt pregătite pentru împărăția lui Dumnezeu.

Prof. Dr. Daniel Munteanu (Târgoviște, România / Bamberg, Germania) a oferit o prezentare despre “Theosis și Perichoresis în teologiile lui Grigorie de Nazianz și Maxim Mărturisitorul” care a subliniat interdependența dintre theosis și perichoresis. Grigorie de Nazianz a folosit pentru prima dată conceptul de theosis și Maxim Mărturisitorul conceptul de perichoresis. Theosis constituie conceptul-cheie al spiritualității ortodoxe și al soteriologiei și poate să fie înțeles corect doar în relație cu perichoresis. Acest studiu se concentrează de asemenea pe dimensiunea cosmică a mântuirii și pe înțelesul ei pentru cultura diferenței și a reconcilierii.

Contribuțiile prezentate la colocviu vor fi în curând adunate într-un volum, la fel ca celelalte cinci colocvii precedente, care au oferit material pentru publicare a cinci volume: în 2003 (“Christus bei den Vätern” – Hristos la Părinții Bisericii), în 2005 (“Der Heilige Geist im Leben der Kirche” – Sfântul Duh în viața Bisericii), în 2007 (“Gott, Vater und Schöpfer” – Dumnezeu Tatăl, Creatorul), în 2009 (“Einheit und Katholizität der Kirche” – Unitatea și catolicitatea Bisericii) și în 2010 (“Heiligkeit und Apostolizität der

Kirche” – Sfințenia și apostolicitatea Bisericii) în seria “Wiener Patristische Studien” a Fundației PRO ORIENTE publicată la editura Tyrolia (Innsbruck, Viena).

Esztergom, 5 octombrie 2012

Trad. din eng. de Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, Sibiu/Geneva